

Jan Novák
John Bok
Život mimo kategorie

ŽIVOT MIMO KATEGORIE

Rozhovor

Jana Nováka

s Johnem Bokem

Paseka / Argo
Praha – Litomyšl

Copyright © Jan Novák, 2015
Cover photography © Antonín Kratochvíl, 2015
© Paseka, Argo, 2015

ISBN 978-80-7432-602-8 (Paseka)

ISBN 978-80-257-1431-7 (Argo)

PŘEDMLUVA

John Bok nemluví, John Bok řve. Dílem je to proto, že je nahluchlý, dílem na sebe poutá pozornost, protože miluje být jejím středem, a dílem za to může jeho silný etický náboj. Je mi líto náctiletých, kteří před ním v tramvaji nepustí sednout babičku, a skoro bych litoval i úředníky, kteří si pletou razítko s obuškem, nebo policisty vylévající si vztek na bezdomovcích – Bokovi se zježí zbytky vlasů na hlavě a začne s kulometnou kadencí řvát naprosto logické argumenty tak hlasitě, že drnčí okna. Na vlastní kůži jsem to zažil jen jednou, a úplně mi to stačilo. A to si myslím, že jsem tenkrát měl pravdu. Předmětem sporu byl náš společný kamarád, malíř Joska Skalník, v době, kdy se proslechlo, že ho estébáci donutili, aby chodil zvonit do konspiračních bytů, což John tehdy vášnivě popíral.

O Johnovi, Joskovi Skalníkovi a Karlu Srpovi jsem v roce 1993 napsal článek do nedělní přílohy britských novin Independent. Žil jsem poprvé v životě v Praze a všiml jsem si *paradoxu revolucionáře*. Téměř žádný z disidentů, kteří uspíšili konec totality a často za to tvrdě zaplatili, se nehodil do světa, který vznikal. Málokomu z nich se podařilo přesunout se z disidentského pangejtu na společenské výsluní, jako to dokázal Václav Havel. Tou dobou se v Praze obnovovala skutečně normální společnost, a do té se Bokové, Magoři ani Gruntorádové už zase nehodili, protože v ní vždycky vládne lid instituční a opatrný, který si myslí svoje a jedná ve vlastním zájmu. Ti, kteří se z různých důvodů, mezi nimiž dominoval morální imperativ, nebáli postavit brutální převaze a zaplatili za to materiálně, společensky či zdravím, a kteří se tím pádem z pohledu české většiny vždycky chovali iracionálně, se už zase přesouvali zpátky na okraj společnosti. A místo nich opět nastupovali racionální

prodavači, kteří umí nakupujícímu zalichotit, stratégové, kteří klidně zalžou, pokud jim to přinese taktickou výhodu, a politici lakýrující realitu. V roce 1993 ztělesňoval John Bok paradox revolucionáře naprosto dokonale. Pracoval totiž jako hajzldědek na záchodcích nočního klubu Radost, když ještě nedávno předtím sloužil jako zpravodajský důstojník v Ústavu pro ochranu demokracie a během revoluce dělal dokonce ochranku Václavu Havlovi.

Pro článek v Independentu nebylo nutné zkoumat Bokův život dopodrobna, a tak jsem nikdy neslyšel příběhy, které mi John začal vykládat vloni na podzim. Najali jsme ho, aby nám rekonstruoval byt ve Vršovicích, a po práci jsme spolu chodili na drink. Přes den John makal a řval. Sršel nápady, vládl devaterem řemesel a pracoval tak svědomitě, že na každém kachlíku ležela při lepení vodováha, ale zároveň řval na všechno živé, včetně spolupracovníků a sousedů. Přišel doporučený dopis od společenství vlastníků, kde nám vyhrožovali pokutou, ale byt máme nádherný.

Pracovní dny jsme většinou uzavírali v nějaké hospodě u stadionu Bohemians. Kuchyně už bývaly zavřené, tak se John spokojeně cpal chlebem se sádlem a cibulí, zapíjel ho bílým vínem a vyprávěl své téměř neuvěřitelné příběhy – John Bok opravdu prožil v Československu život mimo veškeré kategorie. Já jen žasl nad tím, co si za komunistů dovolil a co všechno mu prošlo, a brzy jsem zatoužil zmocnit se jeho biografie literárně, tak jako jsem se zmocnil životů Miloše Formana a sourozenců Mašínových.

Když jsem Johnovi navrhl, že spolu uděláme knižní rozhovor, okamžitě souhlasil a já za ním začal jezdit do Karlína. Většinou jsme si povídali u něj v kuchyni dlouho do noci. John chrлил vzpomínky, já srkal jasmínový čaj a kolem nás probíhal běžný rodinný provoz. John mluvil hlasitě o věcech, o kterých se normálně šeptá ve zpovědnici, a hovořil úplně stejně, ať vedle nás myla nádobí jeho žena Jitka, anebo

si ohřívala večeri jedna z jeho půvabných dcer – Johnův přístup k vlastnímu životu je programově beatnický. To, co jsem o Miloši Formanovi musel vypátrat a co on přijal s povzdechem, „Co mám dělat, když je to pravda?“, na sebe John práskal sám od sebe.

Povídali jsme si u dřevěného stolu, kde byl jeden konec uklizený a druhý zavalený papíry, knihami a počítači. Kolem se pnuly tropické rostliny a nad námi visela nástěnka s Jitčínými kresbami, rodinnými fotografiemi a nejrůznějšími mementy. Největší kus nástěnky zabíral vybledlý dvojportrét Johna s Magorem Jirousem. V noční kuchyni řval John jen občas, na psy anebo na své ženské, několikrát se však zajíkl a v očích se mu zaleskly slzy. Natočili jsme šedesát hodin rozhovorů a za celou dobu jsem neměl ani jednou pocit, že musím vážít slova na diplomatických vážkách. Vždycky jsem vypálil to, co mě právě napadlo, a John se o tom věčně rozpovídal.

Během karlínských večerů mi došlo, že John Bok vlastně žije v Čechách anglickým životním stylem, jak ho nastavila jeho milovaná matka, a proto se často ocitá mimo normy českého chování. Má v sobě anglickou odvalu a rvavost, a jedním z hesel, jimiž se celý život řídí, je anglické rčení „Můj dům, můj hrad“, které rozšířil i na své tělo.

John ještě v první třídě neuměl česky a jeho verbálním projevem občas probleskne, že k jazyku, který se časem stal i řečí jeho podvědomí, přišel později. Někdy se trefí těsně vedle ustáleného rčení, jako když řekne, že „prošantročil peníze“, něco překládá z angličtiny doslovně, jako své časté „chvála bohu“, holé věty začíná osobními zájmeny. Především však má volnější cit pro vulgárnost, jak už to v případě adoptivní řeči bývá. Kdybychom vysílali naše rozhovory v rozhlase na syrovo, pípalo by to jako v kuřecí líhni. A k uspořádání nahraného materiálu do knihy se nejlépe hodil rytmus krátkých kapitol s jasným obsahem, ačkoliv naše hovory se spíše valily nočními serpentýnami volných asociací.

VÝTAH PRO HERCE

Johne, tys během revoluce dělal Havlovi ochranku. To jsi ho každé večer doprovázel domů?

Večer jsem ho dovedl nebo dovez domů, tedy spíš v noci, a ráno v sedm jsem ho tam zase vyzvedával.

A tos ho vodil před barák, anebo jsi s ním chodil až do bytu?

V podstatě skoro až do postele. Jednou, to ještě nebyl prezident, jsme s Vaškem přišli hodně pozdě. Myslím, že jsme čekali na Zábradlí na Landáka. Landák přijel s velkým zpožděním a bylo velký ejchuchů a pak to jelo, ale my vstávali dost brzy, takže já v určitéj moment Vaškovi řek: „Fajn, a tedka musíš jít spát. Protože s tebou se bude chtít pořád někdo bavit.“ A nacpal jsem ho do auta a pak hluboko v noci jdem po schodech do horního patra, kde na tom nábřeží bydlel, a Vašek sotva sípal. On hulil jak fabrika, udělal jich tak šedesát denně. Tak jsem zpomalil a dojdem do druhýho patra a Vašek najednou nemoh popadnout dech. To si přitáh z kriminálu, v Heřmanicích se odlejšvaly slitinový mříže a poklopy a muklové tam dejchali ty chemický sračky naplno. A pak měl ten zápal plic na Borech, tak akutní, že ho bolševici radši propustili, protože měli strach, aby jim tam nezhebnul. Tu noc se Vašek vysípal a najednou říká: „Já mám obavy, že se ráno probudíme a budeme na Ruzyni.“ Jako že to, co prožíváme, celá ta revoluce, je v podstatě sen. To jsem řval smíchy, než mi došlo, že to má logiku. Protože najednou jako by v naší cestě nebyly vůbec žádný překážky, to bylo neuvěřitelný, jak estébáci najednou ustoupili. Mohli nás během čtyřadvaceti hodin pozavírat, internovat jako Solidaritu, ale oni prostě zalezli a nebyli. To jenom stranický vedení ještě prskalo, to jenom Štěpánové to ještě zkoušeli,

ale celý vnitro vyklidilo prostor. Ani na ulici jsi neviděl jedinýho esenbáka, prostě nebyli.

A jak si to vysvětluješ?

No že chlapani byli připravený na tu změnu už daleko dřív než my všichni dohromady. Oni pochopili, co přijde. To vnitřáci vypustili projev toho debila Milouše Jakeše na Červeným Hrádku, kde si plet brojlery a bojler a kde mlel pitomosti jako blbej primitiv. Tenhle materiál mohla nahrát jenom StB, která tu schůzi zajišťovala, a najednou byl Miloušův projev na videu a lidi si to pouštěli a řvali u toho smíchy. Takže si myslím, že vnitřáci měli velkej podíl na celý same-tový revoluci.

Myslíš ty estébácký kápa jako generál Lorenc?

Lorenc nebyl žádněj blbec. On byl sice limitovanej, ale byl to kybernetik, kterej vytvořil kódový klíče pro Varšavskou smlouvu. Ten byl vysoce ctěnej Rusama. On žil tady v Praze v normálním bytě a měl žigulíka. Jemu stačila moc. Kdežto současný demokratický kretění furt hrabou, ty chtěj peníze i moc.

Počkej, takže Václav za revoluce pomalu ani nevyšel doma do schodů?

No tak ten večer jsme to udejchali až k nim do bytu a Václav si dal kuřecí vývar a já taky, protože jsme jinak moc nejedli. Olga měla svou becherovku a cigaretu a začali jsme se bavit o tom, že Vašek bude prezident. Na ulici všichni nosili placku, na který bylo „Hável for president“, protože ty placky byly vyrobený v Maďarsku, kde zkurvili tu čárku. No a kdejakej pičus tu placku nosil, ale já ne. A Vašek říká: „Ty nemáš tu placku?“ Říkám: „Nemám, protože já nechci, abys byl prezident.“ – „Ty nechceš, abych byl prezident?“ – „Ne, já tě mám rád, takže nechci, abys byl prezident.“ A Olga jen

tak koukala a neřekla nic. Vašek se pak šel koupat a Olga mi říká: „Já o něj mám strach, protože on to bude mít rád, a zároveň bude trpět. Moc přátel teď kolem sebe nemá a tam bude úplně sám. Nezapomeň, že on je v podstatě herec.“ To řekla žena, která s Vaškem žila od jeho devatenácti let, a neřekla to kriticky, to bylo jenom konstatování. A měla pravdu. Když jsi Vaška pozoroval při vykládání, tak tam bylo veliký soustředění, a zároveň dělal jakoby mimovolný pohyb, který si přitom všechny uvědomoval. I to, jak stavěl věty, a jeho způsob mluvy, ty různé citoslovce a to jeho zvláštní pauzování, to nebylo spontánní, to bylo velmi promyšlený. To byl hereckej výkon.

Na Václavově projevu bylo divný, jak se ti nikdy nepodíval do očí.

No ale to nedívání, myslím, nebylo proto, že by očima uhejbal. To bylo proto, že když Vašek mluvil, tak přemejšlel, a to dělá málokdo. Vašek mluvil jinak, když něco vyprávěl, a zase jinak, když říkal nějaký svůj názor, postřeh nebo postoj. To vážil slova, což není běžný, a díval se přitom dovnitř. Třeba Ivan Havel má tohle taky.

Já nevím, já tohle jeho nedívání popsal v *Komouších, grázlech, cikánech, fízlech a básnících*. No a když jsme s ním pak natáčeli ty dokumenty, tak se mi do očí vždycky díval, úplně zpříma. A vím, že tu knížku čet.

No pravdou je, že Vašek brousil očima všude okolo, ale zpříma nekoukal. Třeba to vnitřně nezvládal, každej to máme jinak. Já se dívám přímo celej život a naopak musím očima uhejbat, abych nepřiváděl lidi do rozpaků. Já se třeba jenom koukám a nic se ve mně neděje, a lidi uhnou očima. Někdy toho dokonce zneužívám, ale nepřeháním to. To Olga se dívala do očí. Olga byla úžasná, ta měla bejt prezident, to by nebyl v Čechách takovej bordel. Jednou v noci Vašek zase

takhle sípal na schodech a Olga mi řekla: „Takhle to dál nejde, bude prezident a prezident takhle sípat nemůže, to ho sem maj nosit na židliče jako sultána nebo co? Musíme dát do kupy výtah.“ V tom jejich domě původně výtah byl a do konce války byl funkční, ale když to americký hloubkaři bouchali do Prahy, tak prdli jednu bombu na rohovej barák hned vedle Havlů. Tam, co je dneska Tančící dům. Ten sousední barák se sesypal dovnitř, ale starej pan Havel byl stavař a Havlům se na baráku jenom trošku hnula statika a přestal jim jezdit výtah. Takže po tom rohovým baráku zůstala proluka, a zvenku bylo furt ještě vidět, jak po tom výtahu ve světlíku u Havlů zůstaly i šíny, po kterejch jezdil. Tak jsem to obhlíd a řek jsem si: Kurva, Olga má pravdu, to musej obnovit.

Jako kdo to měl obnovovat?

No stát. Tehdy ještě ten dům Havlům nevrátili, jejich barák stále ještě spadal pod OPBH, to muselo bejt těsně předtím, než Vaška zvolili prezidentem. Tak jsem s sebou vzal Sašu Neumana a napochodoval jsem do toho Obvodního podniku bytového hospodářství, kam patřili, což bylo takhle za kostelíkem někde na Vinohradech. A říkám: „Jdu od pana Václava Havla ohledně domu na Rašínově nábřeží, který bude restituovaný a který by měl být navrácen v původním stavu.“ Oni na mě čuměli, protože asi ještě ani nevěděli, co to restituce je. Kromě toho já na Hradě vůbec nebyl, ale to samozřejmě taky nevěděli. A kromě toho ten výtah zrušili Američani a ne bolševici, což ovšem taky nemohli vědět. Takže já blafuju dál a říkám: „Pan Havel teď bude prezident a my po něm přece nemůžeme požadovat, aby po celodenním namáhání a obětování se vlasti chodil pěšky do třetího patra, kór se svými nemocnými plícemi, takže doufám, soudruzí, že budete tak laskavi a ten výtah co nejdříve obnovíte.“ No a soudruzí se samozřejmě okamžitě začali všelijak kroutit,

a to jsem se nasral: „Kdyby vám tohle řekl soudruh Štěpán nebo nějaký podobný bolševický zmetek, a to vůbec nemluví o Husákovi, tak byste ani očkem nemrkli a do čtrnácti dnů by tam ten výtah byl, že ano, soudruzi? Rozumíme si? Ano? Na shledanou.“ No a za tři neděle tam ten výtah byl, jenže to už jsem tam zase nebyl já.